

სახელმწიფო გაზეთი

გაზეთის ფასი:

გაზეთი ტფილისში და გარეშე აღიღებში:	ბაზუგანელათი:	
პირთის წლისა — 7 მან.	მან.	6
ნახევრის წლისა — 4 —		3 — 50 კ.
სამს თვისა — 2 მ. 50 კ.		2 —

პირველი წელიწადი

ბამოლის სამშაბათობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

ტფილისის „სახელმწიფო გაზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელოქიშვილის და კაპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, თ. ბებუაშვილის სახლში, პოლიტიკის გვერდით. ტფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Вн Тифлисе, въ контору редакціи „СЕЛЬСКОЙ ГАЗЕТЫ“, при типографіи Мелікова и К.®

შველ გვარი განცხადებანი სასოფლო სასამართლოებისა და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოთ, და უნდა გამოიგზავნოს გაზეთის კანტორაში, რომელიც იმყოფება ტფილისში, მელოქიშვილის და კაპ. სტამბაში.

37. № სამშაბათი.

I.

5 ნოემბერს 1868 წ.

განცხადება

შპორჩილესად ესთხოვით იმ სოფლის სასამართლოებს, რომელთაც ფული არ შემოუტანიათ ამ წლის „სახელმწიფო გაზეთის“ ფასი, მალე წარადგინონ უფლის ნაჩაღნიტან, რომ იმან, სადაც რიგია, იქ გამოგზავნოს. წლის ფასი ხომ ყველამ იცის, ექვსი მანეთია.

შინაბარსი:

ოფიციალური ნაწილი:—დასასხენელი პირობის შედგენა.—ბრაოფიციალური ნაწილი:—თათის სიკვდილი და საკურთხის ყმების შეშინება.—საოჯახო ცნობები.—მწერების მოგროვება და იმათი გავრეცხვა.

ოფიციალური ნაწილი.

დასასხენელი პირობის შედგენა.

186 წელსა თვის „დღესა. ჩვენ ქვეარე ამის ხელის მომწერთა, ტფილისის უბერნის ამალა-ამა უფლის ამალა-ამა სასოფლო საზოგადოებისა ამალა-ამა სოფელში მდებარე მამულის მფლობელთა და მამულში დასახლებულთა დროებით ვალდებულთა გლეხთა საზოგადოებამ *) (წოდება,

*) გლეხთა საზოგადოებას შეადგენენ ყველა გლეხთა კომპლები, რომელნიცა სახლობენ ერთს სოფელში თი მებატონის მამულზე. (შენიშვნა ნაკაზის მეტუთლისადმი, რფმელიცა შეეხება დახსნას).

როდესაც პირობა შესდგება მთელ გლეხთა საზოგადოებისათვის.

სახელი, მამის სახელი და გვარი მფლობელისა, აგრეთვე სახელი და გვარი გლეხებისა უნდა იყოს მოხსენებული) დაედევით ესე პირობა ქვემოხსენებულს საფუძვლებზე:

1, ამალა-ამა პირისაგან მემკვიდრეობით, ანუ ამალა-ამა დროს დამტკიცებულის ან დამოწმებულის აქალაქა რომელიმე გვარის საბუთის ძალით შექცინილს ჩემ მიერ ამალა-ამა სოფელს მდებარეს ჩემს (სახელა და გვარი) მამულში სახლობენ დროებით ვალდებულნი გლეხნი ამალა-ამა დროს კომპლი. (ქომლების რიცხვი რამდენიც დებულების ოქმშია ნაჩვენები, იმდენი უნდა იყოს მოხსენებული).

ჩვენ გლეხთა დებულების ოქმით მოგვეცა ადგილები საფუძვლით:

1, ამალა-ამა გლეხს (სახელი და გვარი) ეზო ამალა-ამა დროს კვადრატის საყენი ამალა-ამა საზღვრებითა (რომელნიც უნდა მოხსენიონ); იმისთვის ხარჯთ გადაკრალია ამალა-ამა დროს მანეთი და—კაპ.; ევლის მიწა: სარწყავი ამალა-ამა დროს (საზღვრები აჩვენე), ურწყავი ამალა-ამა დროს (საზღვრები აჩვენე), ურწყავი მაგრამ განსადგენსათან, მაშინ მთელი საზოგადოება ვალდებულთა თათვის დროზე შეიტანოს ხოლმე დასასხენელი ფული (115).

დასასხენელი პირობა შეიძლება შესდგეს ერთს ან რამოდენსავე გლეხთა კომპლესა და მამულის მფლობელსა შორის. ამ შემთხვევაში გლეხთა შეუქცინიანთ შეადგინონ ურთიერთშორისი ამხანაგობა. (18 მუხ).

კუთრებით ნაყოფიერი ამალა-ამა დროს (საზღვრებით) და სათიბები ამალა-ამა დროს (თათის საზღვრებით). (მთ მიწები სხვა და სხვა ალგას მდებარებენ ნაჭრებთ, მაშინ ყოველი ნაჭრის საზღვრები ცალცალკე უნდა აღიწეროს და თუ ერთ ალგას მდებარებენ, მაშინ იმათი საზოგადო საზღვრები უნდა იყოს ნაჩვენები.)—მელის მიწებზე დადებულია გადასახადი მოსავლით, ანუ ფულათ ამალა-ამა დროს მანეთი და—კაპიკი. (როდესაც სარწყავზე, ურწყავს მიწებზე და სათიბებზე დებულების ოქმით დადებულია სხვა და სხვა გადასახადი, მაშინ პირობაში უნდა ჩაიწეროს, რომელ მიწისთვის რა გადასახადი დადებულია. ამ გვართავე უნდა ჩამოითვალოს ყველა კომპლი იმ გლეხთა საზოგადოებისა, რომელიც სდებს პირობას მამულის მფლობელთან, თათავიანთ მიწებითა და ამ მიწებზე დადებულ გადასახადთა.)—დებულების ოქმის დამტკიცების შემდეგ ნადე-ლში და გადასახადში ცელილება არა მომხდარარა. (მთ მომხდარა, გამოისცხადდეს, რა ცელილება და რა საფუძვლით მომხდარა).

2, მე ესალა-ეს მამულის მფლობელი ნებას ერთავ და ჩვენ დროებით ვალდებულთა გლეხთა გესურს, რომ შევიძინოთ ამალა-ამა დროს მანეთად და—კაპ. ჩვენ დამო დებულების ოქმით მოცემული მამულები (ნადელი); სამოსახლო და ველის მიწები სრულად იმ პირობით, რომ მთავრობისაგან მოგვეცეს შეწყობა იმდენის ფულის სესხებით, რომდენიც კანონით გადაკრალია:

1, ნაკაზის 45 მუხლის ძალით ამალა-ამა გლეხს სამოსახლო სთვის—ამალა-ამა დროს; ველის მიწებზე: სარწყავისთვის

ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი; ურწყავისათვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი, ურწყავისათვის მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერი მიწისთვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი, და სათიბისათვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი, ნაკაზის 45, ან 46, ან 47, ან 45 და 48, ან 49 მუხლის ძალით.

(რომელი მუხლითაც აღირიცხება სკირო ფული დასახსნელთ მიწებისა, ის უნდა იყოს ნაჩვენები, ამ წესით უნდა ჩამოითვალოს ყველა კომლუბი თავიანთი დასახსნელი ადგილებითა).

როდესაც მამულის მფლობელი ნებას რთავს და დროებით ვალდებულია გლცხთაც ჰსურთ თავიანთი ადგილების (ნადლის) შექენა არა სრულად, არამედ შემცირებული, მაშინ ამ ადგილების შემცირება შესაძენათ მხოლოდ ნაკაზის 37 მუხლის თანახმად უნდა მოხდეს და ამ შემთხვევაში პირობის მუხლი ასე უნდა დაიწერას:

მე ეს ე-ღა-ეს მამულის მფლობელი ნებას ვრთავ და ჩვენ დროებით ვალდებულია გლცხთა გესურს შევიძინოთ ამ დენ ათ-ღა-ამ დენ მ ა ნ ე თ ა დ და—კაბეკათ სამოსახლო ადგილები სრულად და ევლის მიწები შემცირებით, ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი დლიური იმ პირობით, რომ მთავრობისაგან მოგვეცეს შემწეობა იმდენის ფულის სესხებითა, რამდენიც კანონით არის დანიშნული. დებულების ოქმით ნაჩვენები ევლის მიწები-ღან მიეცემათ საკუთრათ:

1) ამ ა-ღა-ამ ა გ ლ ე ხ ბ ს ა) ეს ა-ღა-ეს ნაჭერი სარწყავი მიწა ამდენის ზომისა (სახლრები აღინიშნოს). ბ) ეს ა-ღა-ეს ნაჭერი ურწყავი მიწა ამდენის ზომისა (სახლრებით), გ) ეს ა-ღა-ეს ურწყავი მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერი ნაჭერი მიწა ამდენი ზომისა ამ ა-ღა-ამ სა ზ დ ე რ ე ბ შ ი და დ) ეს და ეს სათიბი ამ ზომისა ამ ა-ღა-ამ სახლრებში.—(კომლუბში უფროსი კაცების სახელი და გვარი უნდა იყოს გამოცხადებული).— მე ამ ა-ღა-ამ ა გ ლ ე ხ დასახსნელი ფული მერგება სესხათ სამოსახლოსათვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი ნაკაზის 45 მუხლის ძალით; ევლის მიწებზე სარწყავისათვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი, ურწყავისათვის ამ დენ ი და ამ დენ ი, ურწყავისა მაგრამ კარგად ნაყოფიერი მიწებისათვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი და სათიბებისათვის ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი ნაკაზის 45, ან 46, ან 47, ან 45 და 48, ან 49 მუხლის ძალით, ამ სახით უნდა ჩამოი-

თვალოს ყველა კომლუბი თავთავიანთ მიწებითა, რომელნიც უნდა მოიზოგონ, და დასახსნელი ფულის სესხითა.

3) რადგან დასახსნელ მიწებში გლცხებს ერგებათ სესხათ სულ ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი მანეთი და ეს ფული პირობით გადაჭრილ ფასზე მეტი არ არის, რომელიცა მიუცილებლათ საჭიროა ამ მიწების შესაძენათ, ამისთვის სულ ეს ფული ითხოვება სესხათ ამ მიწებზე და გლცხთა უნდა გადაიხადონ იგი 49 წლის განმავლობაში ნაწილ-ნაწილად.

ან უ

რადგან გლცხებს დასახსნელ მიწებში ერგებათ სესხათ ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი მანეთი და ეს ფული პირობით გადაჭრილ ფასზე მეტია, რომელიც მიუცილებლათ საჭიროა ამ ადგილების შესაძენათ, ამისთვის ამ ადგილებზე ითხოვება სესხათ ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი მანეთი და—კაბეკი. (პირობით გადაჭრილი ფული უნდა ჩაიწეროს) და ეს ნასესხი ფული უნდა შეიტანონ გლცხებმა 49 წლის ვადით ნაწილ-ნაწილათ.

ან უ

რადგან ამ დასახსნელ ადგილებში გლცხებს ერგებათ სესხათ ამ დენ ი-ღა-ამ დენ ი მანეთი და—კაბ. და ეს ფული პირობით გადაჭრილ ფასზე უფრო ცოტაა, რომელიც მიუცილებლათ საჭიროა სესხათ იმ დასახსნელ მიწებისათვის, ამატამ ეს ფული სრულიათ ითხოვება სესხათ, იმ პირობით რომ ორმოცდა ცხრა წლის განმავლობაში გადაიხადონ ნაწილ-ნაწილად. ნათხოვნი სესხს გარდა რომ დამატებითი ფული უნდა მიეცეს მამულის მფლობელს, იმის გადახდაზე გლცხებსა და მამულის მფლობელს შორის შედგენილი არის ცალკე პირობა.—

ან უ

ნათხოვნი სესხის გარდა რომ დამატებითი ფული უნდა მიეცეს მამულის მფლობელს, იმის გადახდა უნდა მოხდეს ქვემოხსენებულის საუფუძღვლითა. (ამ პირობაში შეიძლება შემოიტანონ ისიცა, თუ რა ნაგარიშით გადაიხადონ გლცხები დამატების სესხსა და აგრეთვე სხვა და სხვა ვალდებულებანი, რომლითაც შეეკრიბონ ერთმანეთს პირობის დამდენი მხარენი; მაგრამ ეს ვალდებულებანი არ უნდა ეწინააღმდეგებოდნენ წესდებაში დაწესებული კანონთა გლცხებზე, ან არ შეავიწროვონ და არ შემოსაზღვრონ ძალა მთავრობისაგან დამტკიცებულთა დასახსნელთა პირობათა).— ამ ა-ღა-ამ ა მამულის მფლობელს (წოდებ-

სახელი მამის სახელი და გვარი მფლობელითა) მიეცეს ფული, რომელიც ითხოვება სესხათ, ხოლო პირობის შემცვერელთა გლცხთა ჯეროვანი დამტკიცებული საბუთი იმ მიწებზე, რომელთაც იძენენ.

(როგორც მხარე უნდა ხელი მოაწერონ და შამტაციონ ფურცლები, ნაკაზის 66 და 67 მუხლი).

ხელის მოწერა უნდა დამოწმდეს იმ პირებისაგან და იმ ადგილებისაგან, რომელნიცა ნაჩვენებია ნაკაზის 71 მუხლში. პირობის წესიერათ შედგენა უნდა დამოწმოს მიროვის პოსარდენიკმა.

შენიშვნა. პირობის წერილზე უნდა იყოს წარმოდგენილი ა) დებულების ოქმის პირობა, საზოგადოების განჩინება იმდროს, როდესაც მთელი გლცხთა საზოგადოება იძენს მიწებს, ხოლო როდესაც ამხანაგობა იძენს მიწებს, მაშინ ვალდებულების წერილი ურთიერთ შორის თანამდებობაზე, (ნაკაზის 64 მუხლი); ბ) რწმუნების წერილი ნაკაზის 67 მუხლისაგან ნაჩვენებს შემთხვევაში დადგენილის წესით დამოწმებული, დ) მამულის მფლობელის განცხადება იმაზე, თუ რაილისებისა სახელმწიფო ხუთ პროცენტის ბოციტი უნდა მიიღოს, სახელწოდებული თუ უსახელია და მ) აგრეთვე განცხადება მოწმებზე ნაკაზის 76 და 154 მუხლისა მეტრ, დაგირავებული აქვთ თუ არა იმის მამული პრიკაზს, ან კერძობითის პირსა, ან თუ თავისუფალია გირაობისაგან (ნაკაზის 81 მუხლისადმი შენიშვნა 3) პირები ამ ყველა დოკუმენტებისა (ნაკაზის 87 მუხლისადმი შენიშვნისამებრ), და ზ) ფული, საჭირო და დასაბეჭდათ განცხადებისა. პირობა და იმასთან წარმოდგენილი დოკუმენტები დაიწერება უბრალო ქალღებზე (ნაკაზის 15 მუხლი).

ФОРМА ВЫКУПНОГО ДОГОВОРА.
 186 года мѣсяца „ „ днѣ. Мы нѣя подписавшіяся такоу-то (звание, имя, отчество и фамилія), владѣлецъ недвижимаго имѣнія, состоящаго Тифлисской Губерніи такоу-то узда, такоу-то сельскаго общества, въ селе такоу-то, и водворенное въ этомъ имѣніи шество *) временно-обязанныхъ крестьянъ
 *) Подъ крестьянскимъ обществомъ разумѣется совокупность всехъ дѣлцовъ временно-обязанныхъ

(имена и прозвание домохозяев) заключили сей договор на следующих основаниях:

1. Въ принадлежащемъ мнѣ (имя и прозвание владѣльца) въ селеніи *такого-то* недвижимомъ имѣніи, доставшемся по наследству отъ *такого-то*, или по *такому-то* акту укрѣпленія *такихъ-то* и *тогда-то* совершенному или засвидѣтельствованному, состоитъ временно обязанныхъ крестьянъ *столько-то* дымовъ (число дымовъ по устав. грамот.).—По уставной грамотѣ намъ временно-обязаннымъ крестьянамъ предоставлено въ надѣль:

1) *Такому-то* (имя и прозвание домохозяина) земли: усадьбой *столько-то* кв. саж. въ *такихъ-то* границахъ, за которую положено повинности *столько-то* руб. *столько-то* коп., и полевой поливной—*столько-то* въ *такихъ-то* границахъ, не поливной *столько-то* въ *такихъ-то* границахъ, не поливной по признаваемой особенно плодородною *столько-то* въ *такихъ-то* границахъ и сѣнокосной *столько-то* въ *такихъ-то* границахъ. (Если эти земли состоятъ въ различныхъ участкахъ, то обозначить границы каждаго изъ этихъ участковъ отдѣльно). За полевая эти земли положено повинности земными произведеніями, или денежнымъ оброкомъ *столько-то* руб. *столько-то* коп. (Когда по уставной грамотѣ за поливную и неполовную и сѣнокосную землю положена различная плата, тогда въ договорѣ обозначается сколько и за какую именно землю положено повинностей.—Такимъ точно образомъ перечислить всѣ дымы договаривающихся крестьянъ съ предоставленнымъ имъ въ надѣль количествомъ усадьбой и полевой земли и следующихъ за нихъ повинностей).—Послѣ утверждения уставной грамоты измѣненія въ надѣль и повинностяхъ не произошло (а буде

крестьянъ, водворенныхъ въ имѣніи одного владѣльца въ одномъ селеніи (прим. къ 5 ст. Наказа по выкупной операціи).

Когда договоръ заключается съ цѣлымъ крестьянскимъ обществомъ, то съ тѣмъ вмѣстѣ оно всецѣло обязано и въ исправномъ взносѣ выкупныхъ платежей (115).—

Выкупной договоръ можетъ быть заключенъ и между владѣльцемъ съ однимъ или нѣсколькими дымами. Въ семъ послѣднемъ случаѣ не воспрещается крестьянамъ составлять товарищества (ст. 18).

произошло, то объяснить какое именно и на какомъ основаніи).

2.) Я владѣлецъ *такой-то* предоставляю, а мы временно обязанные крестьяне желаемъ приобрести въ собственность за *столько-то* руб. *столько-то* коп. полный по уставной грамотѣ надѣль усадьбныхъ и полевыхъ земель, съ тѣмъ чтобы при этомъ оказано было намъ съ стороны Правительства содѣйствіе выдачею выкупной ссуды въ определенномъ по закону размѣрѣ, причитающейся:

1) *Такому-то* крестьянину подъ усадьбную землю, на основаніи 45 ст. Наказа, *столько-то*, и подъ полевая: поливныя *столько-то*, не поливныя *столько-то*, не поливныя но особенно плодородныя *столько-то* и сѣнокосныя *столько-то* на основаніи 45, или 46, или 47, или 45 и 48, или же 49 ст. Наказа, (смотря въ силу которой изъ этихъ статей должно быть произведено исчисленіе выкупной ссуды. Такимъ образомъ перечислить всѣ дымы съ приобретаемыми землями).—

Когда владѣлецъ предоставляетъ, а временно-обязанные крестьяне желаютъ приобрести въ собственность уменьшенный надѣль полевой земли, то въ такомъ разѣ при приобретеніи уменьшеніе надѣла допускается не иначе какъ только согласно ст. 37 наказа, и въ этомъ случаѣ 2-й пунктъ договора излагается такъ: Я владѣлецъ *такой-то* предоставляю, а мы временно-обязанные крестьяне желаемъ приобрести въ собственность за *столько-то* руб. *столько-то* коп., всю землю подъ усадьбную осѣдлость и уменьшенный полевой надѣль *столько-то* дней паханья, съ тѣмъ чтобы при этомъ оказано было намъ со стороны Правительства содѣйствіе выдачею выкупной ссуды въ определенномъ по закону размѣрѣ. Изъ показанныхъ по уставной грамотѣ полевыхъ земель приобретается въ собственность:

1) *Такому-то* (имя и прозвание домохозяина) а) *такой-то* участокъ поливной, *такого-то* размѣра, въ *такихъ-то* границахъ, б) *такой-то* участокъ не поливной, *такого-то* размѣра, въ *такихъ-то* границахъ, в) *такой-то* участокъ не поливной по признаваемой особенно плодородною, *такого-то* размѣра, въ *такихъ-то* границахъ и г) *такой-то* участ-

токъ сѣнокосной, *такого-то* размѣра, въ *такихъ-то* границахъ.—Мнѣ крестьянину *такому-то* причитается выкупной ссуды подъ усадьбную землю на основаніи 45 ст. Наказа, *столько-то* и подъ полевая: поливныя *столько-то*, не поливныя *столько-то*, не поливныя но особенно плодородныя *столько-то* и сѣнокосныя *столько-то*, на основаніи 45, или 46, или 47, или 45 и 48 или же 49 ст. Наказа.—(Такимъ образомъ перечислить всѣ дымы съ приобретаемыми землями и количествомъ причитающейся выкупной ссуды).

3) Такъ какъ подъ приобретаемая крестьянами земли всей выкупной ссуды причитается *столько-то* руб. *столько-то* коп. и сумма эта не превышаетъ условленной по настоящему договору платы, необходимой для приобретаемыхъ земель, то вся она испрашивается въ ссуду подъ эти земли, съ разсрочкою взноса крестьянами въ установленный 49 лѣтній срокъ.

П л и

Такъ какъ подъ приобретаемая крестьянами земли всей выкупной ссуды причитается *столько-то* руб. *столько-то* коп. и сумма эта превышаетъ условленную по настоящему договору плату, необходимую за приобретаемая земли, то въ ссуду подъ эти земли испрашивается только *столько-то* руб. и *столько-то* коп. (прописать договоренную сумму), съ разсрочкою уплаты ея крестьянами въ установленный 49 лѣтній срокъ.—

П л и ж е е

Такъ какъ подъ приобретаемая крестьянами земли всей выкупной ссуды причитается—*столько-то* руб. *столько-то* коп. и сумма эта менѣ условленной по настоящему договору платы, необходимой для приобретаемыхъ земель, то вся она испрашивается въ ссуду подъ эти земли, съ разсрочкою уплаты ея крестьянами въ установленный 49 лѣтній срокъ. Объ уплатѣ же крестьянами дополнительной суммы къ испрашиваемой выкупной ссудѣ между владѣльцемъ и крестьянами заключено особое условіе.

П л и

Уплата крестьянами дополнительной суммы къ испрашиваемой выкупной ссудѣ должна быть произведена на основаніяхъ ниже се-

გო იპოვებულს. (В настоящій договоръ могутъ быть введены, какъ условія объ уплатѣ крестьянами дополнительныхъ платежей, такъ и другія особыя обязательства, кои пріймуть на себя по взаимному соглашенію договаривающіяся стороны; но такія обязательства не должны противурѣчить установленнымъ въ Подожніяхъ о крестьянахъ правиламъ, или стѣснять и ограничивать силу выкупныхъ условій, утверждаемыхъ Правительствомъ). — Испрашиваемую выкупную ссуду выдать владѣльцу *такому-то* (звание, имя, отчество и фамилія), а договаривающимся крестьянамъ — надлежащій актъ укрѣпленія на приобретаемыя ими земли.

(Подпись и скрѣпа обѣими сторонами по листамъ (ст. 66 и 67 Наказа).

Засвидѣтельствованіе подписи мѣстами и лицами указанными въ ст. 71 Наказа.

Удостоверенія въ правильности договора и засвидѣтельствованіе Мировымъ Посредникомъ.

Примечаніе: Къ договору должны быть приложены: а) копія съ уставной грамоты, б) приговоръ-общества при приобретеніи земли цѣлымъ крестьянскимъ обществомъ а при приобретеніи земли товариществомъ обязательство о взаимномъ поручительствѣ (ст. 64 наказа) в) засвидѣствованныя установленнымъ порядкомъ доверенности въ случаяхъ, определенныхъ въ ст. 67 Наказа, г) заявленія владѣльца о томъ, какаго достоинства государственные пятипроцентныя билеты, именные или безъ именные, желаетъ онъ получить; а также и о свидѣтельствахъ по статьямъ 76 и 134 Наказа, д) отзывъ владѣльца, заложено ли его именьіе Приказу, или частному лицу, или же свободно отъ залога (прим. къ ст. 81 наказа, е) копіи со всѣхъ сихъ приложений на основаніи примѣчанія къ ст. 87 Наказа и ж) деньги, следуемая на припечатаніе публикацій.

Какъ договоръ, такъ и следующія къ нему приложения пишутся на простой бумагѣ (ст. 65 Наказа). —

არა ოფიციალური ნაწილი.

მათიას სიკედილი და ბაკურიძის ყმების შეშინება.

XI.

ღმკუდრდა, სუსხიანი დღეები მოიშალა. მახაფხულის მწემ ბუნება გააღვიძა. მინდვრები ამწუნდა. ხარაბუამ ფრთები შეისხა. ტყეში გვრიტმა ლულუნი დაიწყო. ბულბულის გალობა, კოდალას რაკუნნი და ამასთან წმინდა ჰავრი სიცოცხლეს უმატებდენ ქვეყნას.

ჰელასთისის გათენდა ტბილი დილა გაზაფხულისა. მხოლოდ ანასტასიას გამდგელს არ ექვიფებოდა. იმან ზამთრითე დაიწყო უძლეობა და გაზაფხულის სუნმა როგორც მოჰხერხა, ისე მათია გამდგელი წააქცია. რამდენათაც ამინდი კეთდებოდა, იმდენათ მათიას სიცოცხლე უარ-და-უარ შეიქმნა. ხანგრძლივი იმისი ავთამყოფობა ყველას მოსწყინდა და ყველამ ხელი ააღო. წინათ გვრიტა ხშირათ შეღოდა ხოლმე თავის გამდგელთან და ხელ ცარიელიც არ გამოვიდოდა: ხან ვაშლს, ხან მსხალს გამოიტანდა ხოლმე; მაგრამ როდესაც გამდგელი ავთამყოფობისაგან მეტად მოუძღლოდა, იმას რაღა ევაშლებოდა, მაშინ გვრიტამაც დაუძვირა სიარული. მოხუცებულნი ავთამყოფი ხშირად გაიხსენებდა ხოლმე გვრიტას, მაგრამ ამას ყურშიდაც ველარაიენ ჩააწვეთებდა გადაისთან შესვლას. მს საწყევლი ბებერი, თან-და-თან დილით ავთამყოფობაში, სახე ისე დაუბრანკა, რომ ბიტოს იმის ოთახის გვერდზედაც კი ემზინოდა გავლა, არამც თუ იმასთან შესულიყო. მხოლოდ ანასტასია აბენდინებდა ხოლმე იმ საწყვალს თავისი ნახევით. გაჭირებული ავთამყოფი როგორც კი დაინახავდა თავის სიყრმიდგან გაზდღილს, მაშინვე ხელგებს დაუკოცნიდა და კენესით დაუწყებდა ლოცვას: „შვილო, ღმერთმა დიდი დღე მოგცეს ქმარ-შვილით, ღმერთმა გაგაბენდინეროს შენი ბიტო!... შევევლები, აგა... ნეტაი ერთი კიღო მაჩენება ჩემი ბიტო!...“ შვილო ერთს გვევდრებო, ნუ დაშიფვიყვებ სიკედილის შემდეგ, ხანდახან საკურთხი გააკეთებინე ხოლმე....

— იმ, ბებო ვაღია, რა დაგემაართა!.. რა გვიკირს სასაკურთხოო... ნუ გეშინია, მალე მოჩრები, — ანუ გეშენდა ანასტასია, მაგრამ გულში კი იმედი ჰქონდა დაკარგული.

— არა, ჩემო სიცოცხლე, ჩემო შვილო, — ამოიოხრებდა არაქათ წართმეული მოხუცებული ღმერთმა თქვენ ვაცოცხლონო, შე-

ლო, დიდხანს... ჩემთვის რამდენიც გივცოცხლე, იგიც კარა... ბებერი წყალობა მეტო, შვილო, ჩემ სიცოცხლეში. შეყოფა, მეტი აღარ მინდა. — სასოწარკვეთილმა წაიღა-პარაკა და მიმქრალ თვალბზე ორი კურცხალი ცრემლი გადმოვარდა. ბოლოს ანასტასიასაც მოსწყინდა მომაკვდავ ბებრის კენესა და იმანაც ხელი აიღო....

ამას იქით დიდხანს არ უცოცხლოა მათიას. ერთ მშენიერის მაისის დღეს მათიას კუბოს წინ მიუძღოდა მუცელ განიერი მღვდელი საყდრისკენ: არას ფრათ იწყება ბიტომ თავის გადაღის სიკედილი; არც რევაზს გაუტეხია თავი მწუხარებით, მხოლოდ ორიოდ ჯერ ანასტასიასამ აწირინა იმის სულისათვის, ტაბლაც უკურთხა და ამას შემდეგ ყველამ დაივიწყა. მაგრამ ბიჭებს კი დიდხანს არ მისცემიათ მოსვენება. ამ ბებრის სიკედილს შემდეგ იმათ ძილმ გაუტყდათ. ხან ერთს დავისმზრებოდა, რომ აი მოკუტული მათია მოდის და თავის გძელ კულს თანვე მოაქნევსო; ის აჯდებოდა გულზე იმ ბიჭს, თითქოს გული უნდა ამოსკამოსო. ხან მეორეს დავისმზრებოდა, ვითომც მათიას კისერში წნეღის ღვლეკი ჩაგბას იმისთვის და ბრუტ საბძელზე მიათრევედეს. მართმა ბიჭმა შულამისას ასტეხას ხარით ბლაილი. ჰველა ბიჭება ზეზე წამოკვიედენ და გაღვიძეს. ადგა თუ არა, მაშინვე მოჰყვა დაფეთებული ბიჭი პირჯვრის წერას: „დასწყევლოს ღმერთმა შენი სახსენებელი, დალახტოს ღმერთმა შენი ეშმაკი, კუდიანო მათია, იძახოდა ისა.“

— ბიჭო, რა ამბავია, რა მოგეჩვენა, თქვი ჩქარა — ჩაძახოდნენ სხვანი შეშინებულსა.

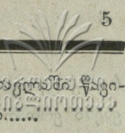
— არა, აქ ვაძლება აღარ შემიძლია; ხვალე უნდა წვიდე მკითხავთან. სულიც რომ ამომაძიროს ბატონმა, მაინც აქ მოცდა აღარ შემიძლია.

— ბიჭო თქვი, რა დაგემაართა! დაყრუედი თუ? — შესძახა მოურავმა.

— რაეა, რა დამემაართა, ის წყეული მათია კატაზე იჯდა, მოვიდა ჩემთან, თმაში ჩამაფრინდა და მიმათრევედა..

— ნუგეშინია, პირჯვარი დეიწვიე, ღმერთ შეეხვეწე... არაფერი გვიკირს — გაამხნევა მოურავმა და დაწვა ისევე.

იმასთან სხვანიც დაწვენ და ცოტახანს შემდეგ ხერინი გამართეს. სიხშირით შეშინებული ბიჭს ლული აღარ მოჰკიდებია თვალე-

ბზე. იმან ცეცხლი გააჩაღა კერაში და დილაშდის ასე გაატარა. მეორე დილას მესამე ბიჭუც ნახეს ნიშნაანი. იმას ლოკა გასივებოდა და კიდევ გაწითლებოდა; ეტყობოდა, რომ გაციეებისგან დამართოდა; მაგრამ ვინცო შეშხებდა, ყველა ამბობდა: „მათიას დაუღალავსო“. ბაკურიძის ოჯახში და იმ ახლო მახლოს მსწრაფლად გაეარდა ხმა ბიჭების დადღეზე კუდიან მათიასგან. ბაკურიძემაც მოჰკრა ყური ამ ამბავს, მაგრამ არაგამხილარა, ბოლოს თვითონ მოსამსახურე ბიჭებმა გამოიღვეს თავი. მართს საღამოს ხუთმა—ექვსმა ბიჭებმა ერთმანეთში მოილაპარაკეს: „შსათუთ მათიას საფლავი უნდა ვათხზოთ, ის სწორეთ დაყუტული იქნება იქო, და თუ მეორეთ არ მოგეკალით, მოსვენებას არ მოგეცემსო. ღლისით ნამდვილათ საფლავში ძინავს და ღამე წამოჯდებოა; გამოუშვებს თავის ბორბოს სულს და კაცებს აფუტებსო. მოურავსაც წინათვე ჰქონდა ეს ამბავი გავებული და თუმცა თვითონ არ მიუღია მონაწილეობა მათიას საფლავის გათხრაში, მაგრამ ამ საქმეს ჩუმთ ხელს უწყობდა. იმან მისცა ბიჭებს ბარი, ცული და ნიჩაბი. შუალამე რომ შექმნა, ბიჭები მიპაარებოდნენ საყდრისკენ. საფლავთან რომ მიახლოვდნენ, ერთმა იმათგანმა გაოცებით წამოიძახა: „ააო, კაო, შეხედე, რაა, იქნა რომ ანთიჲ. მართლაც კვერცხის ოდნა რაღაც ნათელი თითქო საფლავიდან ამოვიდაო, კარგა მალლა აისწია და გაჰქრა.“

შველამ შენიშნა ის ნათელი ბუშტი. იგი სული იყო იმისი!... მს არის, ახლა ამოვიდა საფლავიდან და წვიდა კაცების საცდნათ.

შველანი შეჩერდნენ. ბული უცემდათ. მლოდნენ იქნება კიდევ ამოვიდესო ნათელი ბუშტი: დიხანს უცადეს, მაგრამ ბნელს ღამეში არა სჩანდა რა.

— აჟი, ფიქრი არ არის, სული ქე წვიდა და მმოვრი ვერაფერს გვიხამს.— რომელიც უფრო მხნე იყო იმათში, დაიწყო იმან. იეანია! მოღდა. ახლა დოუგდოთ ბარი და ნიჩაბი, ამოგებთარათ საჩქაროთ საფლავი. მართლაც ორს სასუ მინუტს შემდეგ კუბო გამოაჩინეს; თავი რომ ახადეს, საშინელი სიმყარაღე ამოვარდა კუბოდგან და მასთან ამოვარდა რამდენიმე ნათელი ბუშტიცა (აღბათ ფოსფორის გაზი იყო).

— იეანია მომე აქ ცული.— მახდა ხეტქა და საწყალს მათიას თავი ტანზე მოცილოდა.— დახურეთ კუბოს თავი.— დაიყვინრა ისევ იმ ბიჭმა. მართ მინუტს საფლავი ისევ მიწით გაავსეს.

— ჰე, აჟი ჩქარა წვეიდეთ შინისკენ— უთხრა წინამძღოლმა ბიჭმა.

შველანი მსწრაფლათ გამოვარდნენ სამარგს. — დედა, დედა, რავე შექმნიდა ის ნათელი სულები რომ ამოვარდნენ.— მაოცებით დაიწყო ყველაზე უმცროსმა.

— თურმე სულ კი არ ამოსულიყო მთავარი სული!

— რა ღმერთი შეგვეწია, რომ ის პირველი სული წინათ ამოვიდა, თვარამ იგი რომ ყოფილიყო, ყველას გაგვარებებდა და მოგეკლავდა.

— აქი დაყუტული იქნებოა! დაყუტული კი არა სიციხისათ იყო გაშხლარტული კუბოში. იმას სიცოცხლე არ ეტყობოდა; ტუშლათი დევიდევით, მგონია, ცოღვა.— თქვა იეანამ.

შველას ფერმა გადაჰქრა.

— აჰ, რას ამბობ თვალეზი არ გქონია შენ.— შეუტია იმან, რომელმაც ცული დაჰქრა.— ჩემი თვალით ვნახე რომ თათია იჯდა და ხტუნავდა.

— აი, კი,— მეც ქე დეინახე — დაამოწმა პატარამ.

— ჰე, შენ რომ სულ იქინა არ მიკარებინხარ, რავე დეინახე! შენ არ იყავი, რომ გეიქეცო, რაეარც სული გეცაა! — შთხრეს სხვებმა.

ამ ლაპარაკში იყენენ ბაკურიძის ბიჭები, რომ ბატონის ეზოში შევიდნენ. წინ მოურავი შეხვდათ.

— რა ჰქენით, მოჭვრით თავი?... ჰკითხა მოურავმა.

— დედაჰ, დედა!... რა ვნახეთ! მათია დამგდარიყო საფლავში და ხტუნავდა— ყველამ ერთი ხმით უთხრეს მოურავს.

— ააღვევრდით კაცის კული ვედა და ჰამა— დაუმატა იეანამ.

— აი, კი, მეც ქე დეინახე — დაამოწმა ყველაზე უმცროსმა ბიჭმა.

— მართალია, მართალია— ყველამ ერთი ხმით წამოიძახეს.

ირაჰრაჰა. მათენება ახლოს იყო ბატონი საკურდლოათ ემზადებოდა. მოურავმა უთხრა იმ ბიჭებს: ღმერთი არ გავიწყრესთ,

არსად გამხილოთო, და მერე თველანს წვიდა სხვა ბიჭების გასადვიებლათ!.....

საოჯახო ცნობები.

დამარილებდა, ბოლებდა, გახმობდა, ხორცისა და თევზისა.

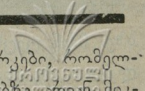
სახოგადო წესი. ხორცის დამარილებისათვის საშუალო სითბო უმჯობესია; დამარილება ხორცისა დიდს ცხენში და ყინვაში არ ივარგებს.— როცა ძალიან ცხელია, საშიში არის ამისთვის, რომ მანამ დამარილებთ, ხორცი წახდება და მარილს აღარ მიიკარებს;— არც მომძრალი ხორცისა ვარგა დამარილება. თუმცა მომძრალი არ წახდება, მაგრამ რო დაიწყებს ყინული ღნობას, ხორცი წახდება;— მაშინ როცა დადნეს ხორცი, და წმიდა და უყინვო დღე არის, გაჰვიდეთ კარზედ ერთ დღეს, ან ორს დღეს, მერე მაშინვე დასჭერით და დამარილეთ, მანამ ცხოველ სითბოს დაჰკარავს.— ხორცის დამარილებაში მარილი თბილი უნდა იყოს, შეიძლება ტაფაში გაათბოთ, ან ქილაში, ან ქვაში. თუ სხვა მასალაც იქნება, ესე იგი, შაქარი, გვარჯილა, ესენი მარილში უნდა აურიოთ.—

შაქარი ხორცს ინახავს, როგორც მარილი. მაგრამ არ აზრობს, და არ ამვარებს. მარილთან დამატება შაქრისა დიდათ სასარგებლოა. გვარჯილისაგან ხორცი უფრო მავრდება, ვინემ მარილისაგან და თუ ბევრი მოგივიდათ გვარჯილა, ხორცი ჰკარავს ნოყიერებას.— გვარჯილას ხმარობენ უფრო ამისთვის რომ ხორცს წითელი ფერი მისცეს; ის ძალიან ცოტა უნდა. ზომიერებას ქვემოთ დაწვირთ.—

სადაც ამარილებთ, ის სახლი უნდა იყოს გრილი, თბილი და მზე არ აღდგეს.—

სწრაფად დამარილებდა ხორცისა.— ამ გვარად ერთ დღეს დამარილებდა ხორცი ხარისა, ანუ ზოგახისა.— ჩასხით კასრში წყალი თითქმის რომ სასე იყოს, გასდევით კასრზე ბუცილი ჩხირები, ზედ დასდევით ხორცი, ასე რომ ნახევარი ვერსოკზედ მალა იყოს წყალზედ.— დაყარეთ მარილი ამდენი, რაც იტანოს; ასე დარჩეს ერთ დღეს და დამეს.— მასუკან შეიძლება მოხმარება.

მოხარეშება მარილწყლისა ხორცისათვის.— სამ თუნგს წყალს უნდა ოთხ გირვანქა ნახევარი მარილი, მესამედი გირვანქისა შაქარი, თავლიცა შეიძლება— ერთი გი-

რევანქა ეყოფა—თოთხმეტი მისხალი გვარჯილი; ესენი ერთად მოხარზე, ქაფი ხადე, მერე გააცივე და ხორცს დასხი, ამ მარილწყალში სამჯერ შეინახება ხორცი, მაგრამ ყოველ ახალ ხორცს რომ ჩაადებთ, კი უნდა მარილწყალი წამოადლოთ და ქაფი კარგათ მოხადოთ და დაუმატოთ მესამედი ზემოხსენებულ მარილის და შაქრისა, —და სადაც აწყობთ ხორცსა, უნდა მდულარე გამოავლოთ და გააშროთ.—

მარილწყალი ღორის ღორისთვის. ხმარობენ ხუთსა და შვიდს გირვანქამდის. ორ გირვანქა მარილსა ერთი გირვანქა შაქარი უნდა, ექვსი მისხალი გვარჯილა.—

ან გ ლ ი უ რ ა თ და მ ა რ ი ლ ე ბ ა ღორის ღორისა და ხორცისა.—ორ ნახევარი გარნეცი მარილი, ხუთი გირვანქა ღუდგულის ყვავილი, ერთი ჩეთვერი გირვანქისა გვარჯილა გადახალისებული, ესენი ერთად აურიეთ; —ხორცი შეახურეთ, ცივი წყლით სისხლი გარეცხეთ, შეაშრეთ ხორცი და მერე მოაყარეთ ზემოხსენებულ მარილი და სხვანი;—ხორცი ეწყოს ასე სამი დღე.—მერე რაც წვენი გამოიღოს, ამ წვეს ხუთი ბოთლი წყალი დაუმატეთ, იმდენი მარილი უყავით, რომ მარილ წყალმა კვერცხი მოიტეციოს. მოადლეეთ, ქაფი ჰხადეთ, მერე სრულებით გააცივეთ და დაასხით ხორცსა.—ორი კვირა ასე იდგეს.

2) ორ ფუთის ხორცისათვის არის ზომა: ათი გირვანქა მარილი და ათი გირვანქა ღუდგულის ყვავილი.—ორი გირვანქა შაქარი, მეოთხედი გირვანქისა გვარჯილა და რუსული ჰილბილი და თორმეტი მისხალი ღვიის კანკრა; ესენი დანაყეთ და აურიეთ ერთმანერთში.—ხორცი გარეცხეთ, გააშრეთ ტილოთი. მოაყარეთ და ასრესინეთ ზემოხსენებული მასალით ხორცი.—ჩოთკები არის ამისთვის: იმიით ხეხა ჰსჯობია, ვინემ ხელით.—შემდეგამ სამ დღისა, სამ თუნგ წყალში თაფლი უყავით, რომ ტკბილი იყოს და დაასხით ის ხორცსა.—მით თვის ყოველ დღე აბრუნეთ ხორცი. მითი თვე ეყოფა დამარილება ოცდა ოთხ გირვანქა ხორცსა, თუ მეტია ხუთი კვირა უნდა. მერე უნდა მოილოთ გააშროთ და კომლში შეკვიდოთ.—მის წვენში კიდევ შეინახება, ენები, ზურგი, თავი და ფეხები.—მსენი მხოლოდ დამარილებით და სამ დღეს უკან ჩააწყეთ.—

3) მით ვედრა წყალს თორმეტი გირვანქა მარილი, ექვსი გირვანქა ღუდგულის ყვავილი, ერთი გირვანქა ნახევარი გვარჯილა, თორმეტი გირვანქა თფლწყალი; ესენი ერთად წამოადლეეთ, გააცივეთ მერე დაასხით სალოარეს.—სამ კვირას ასე იყოს, აბრუნეთ და მერე ბოლში შეკვიდეთ.—სომღება ასე უნდა: თუ საკუთარი პატარა ოთახი გაქვს უფანჯრო და უბანო, იმაში შეკვიდეთ ღორები და ძირს ფიჭვის ნახერხი, ან ღვიის ფოთლები უბოლეთ ორ კვირას.—მისაც სახლი არა აქვს ასეთი,—დიდს გძელს ბოქვას ორივე ძირები გამოართვით;—მერე გათხარეთ ორმო, პირი გამოუთხარეთ, რომ ცეცხლი აენტოს, ბოქვა დახურეთ ორმოს, ზვიდგან ხეებით ჩაკვიდეთ, ღორები დააფარეთ რამე და ქვეშ ნახერხი და ან ღვიის ფოთალი უბოლეთ ცოტ-ცოტა ორს კვირას. დანიური დაკიდებული ხორცი დამარილებული.—მოიღეთ ხორცი სქელი ფილეი ძროხისა, ანუ ხარისა.—მინემ დაამარილებდეთ, ყოველდღე დანაყილი შაქრით ხეხეთ სამ დღეს: დღეში სამჯერა და შეკვიდეთ, სამ დღეს უკან; გაწმინდეთ, რომ გაშრეს და მოაშაბდეთ ამ გვარად მარილ წყალი; ერთი გირვანქა მარილი, ექვსი მისხალი გვარჯილა, თორმეტი მისხალი ანგლის (ანუ რუსული პილბილი); დაასხით ხორცსა, რომელიც უნდა ეწყოს პარკში და ისე შეკვიდეთ.—როცა საკურო არის მოსახმართ, კარგა ხარშით ორი საათი.—

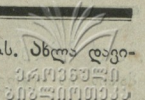
მეფრის მოკრეშვა და გაგზავნა:

როდესაც მახდით ფრთებს შესხმის დრო, პეგლის მატლები იკეთებენ პარკებსა; ზოგი ამ პარკებისა კარგა მტკიცე და მაგარი არის, როგორც აბრეშუმის პარკი და ზოგი კი აბლბუდასავეთ ჩვილი და სუსტი არის. ზოგი მატლი პარკს სრულებით არ იკეთებს და ფრთები ესხმება ღია ჰაერ ქვეშ, ანუ იმალებიან მიწაში ფრთების შესახსნელად, ანუ ხავს ქვეშ. თუ ვერ მოასწრეს მატლების მოგროვება, მაშინ პარკობის დროსაც რომ მოჰკრიბონ, მაინც არა უშავს რა. მს ძნელი არ არის, ამიტომ რომ ესენი მაშინ ან ისე იმ ხეზედ არიან, რომელსაცა სკამდენ, ანუ მიწაში იმავე ხის ძირკვებთან. თუ მატლს გაუყეთებია პარკი ფოთლებზე, მაშინ უნდა მოჰსკარან რტო, ანუ ფოთლების ღერო, რომელნიც შეერთ-

ბულნი არიან პარკითა. ის პარკები, რომელნიც რტოებზედ, ანუ ტოტებზედ არიან, მარტო რტოები, უნდა მოჰსკარან ისე, რომ ცოტა ქარქიც გამოჰკვეს. მიწაში ანუ ხავს ქვეშ მყოფნი მატლები უნდა სიფრთხილით აკრიფონ ხელითა, ასე რომ ხელის მოჭერით არ გაიკულიტენ. ზოგი ერთი ჭია იკეთებს პარკს მიწისაგან: მიწის ნაწილებს ჰკრავენ აბლბუდის ძაფებითა. ამ გვარი პარკები ჰგენან დაკუმშულ მიწასა, მხოლოდ გარჩევა ეს არის, რომ მიწაზე მსუბუქები არიან და გარდა ამისა რბილი და ადვილი გასაწყევი, კვივითა. რომ შეკრიბონ ეს პარკები და მატლები, უნდა ჩააწყონ ყუთში ხავსითა, ასე რომ წამოლების დროს ერთმანერთს არა ხედებოდნენ.

შინ მოტანის შემდეგ, უნდა შეუდგნენ დახორცეს ამ მწერებისას; გარდა ამისა უნდა მოამზადონ გასაგზავნელად მწერებიცა და მცენარის ნაწილებიცა, რომელზედაცა ჰხანს წანახედი. მწერებსა ჰხორციენ სხვა და სხვა უფუფულებითა, როგორც ფფირი, ხლოროფორმი, ბენზინი და სხვა შესამანი ნივთები. მაგრამ ამათი შიგნა ყოველგან არ შეიძლება; გარდა ამისა ესენი თხოულობენ დიდს სიფრთხილესა ხმარებაში; ამისთვის მე ურჩევ, რომ იხმარონ დასახოცად სიცხე, რომელიც არც საშიში არის კაცისათვისა და კარგადაც მოქმედებს. ჩაასხით ერთს სტაქანში, ანუ სხვა რამ ქურტელში მდულარე ნახევრად და ამ ქურტელში ჩაჰყავით შუშა, რომელშიაც არიან შეგროვებული მწერნი. პირველად ეს მწერები ისხდებიან მწყურად, მერე გაცხარდებიან, დაიწყებენ სირბილსა და ჩამოცივიან ძირზე დამხრჩვალნი ცხელის ჰაერისაგან. შემდეგ შუშა ამოიღეთ წყლიდან და შიგ მყოფი მწერები დაყარეთ ქალაღზედ გასაშრობლად, ამიტომ რომ შუშა რა გინდ მშრალი ყოფილიყო, ბოლოს მაინც ორთქლიანდება და ასეველებს მწერებსა, რომლისაგანაც ისინი ხდებიან.

პეგლის მატლები შეიძლება გამოგზავნონ: 1) სპირტში, 2) გამხმარი, 3) ცოცხლად. სპირტი რასაკვირველია ყველაზედ უკეთესი საშუალება არის ორგანიული სხეულის შესანახეკლად; მაგრამ როდესაც სპირტი არ არის, მაშინ შეიძლება იხმარონ ამის მაგიერად ცხარე არაყი. თუ არც ეს არის, მაშინ ძალიან მალაშე მარილწყალიც გამოადგება ამათ აღ-

გილას. რომელი სისეველე უნდა იყოს: სპირტი, არაყი, თუ მარილწყალი, ჯერ უნდა ჩასახათ შუშაში ნახევრად და მერე ჩაყაროთ იმაში მატლები; ჩაყრის შემდეგ დასდევით ერთს ადგილს რამდენიმე ხანს; სამიღვანე ექვსი საათის მერე ამოიღეთ მატლები პირველად სისეველისაგან ასე, რომ უწმინდური რამ გასცილდეთ და მერე გამორეცხილს შუშაში ჩაყარეთ. **მ**უ ადგილი რამ რჩებოდეს კიდევ შუშაში, ჩაასდეთ ბამბა და დასხიოთ ახალი სისეველე; მერე კარგა მაგრა დაუკეთ პირსა. **რ**ოდესაც რომელიმე მატლმა ანუ ფოთლებზე მყოფმა წილებმა იცვალონ სისეველეში ფერი, მაშინ წინადა უნდა გვაცნობონ, რომ ამა და ამა მწერმა იცვალა ფერი, და ამით ბუნებითი ფერი ასეთი არისო.

მატლების გახმობას უნდა ხელის შეჩვევა და რომელიმე სიმარჯვე. ჯერ ეფერით ათრობენ მატლსა და მერე პატარა მწვეტიანი მაკრატლოთ უხვრეტენ მუცელს ტანიდან. ამას ჰსდებენ რბილ ქალღღებზე; მერე უსმენ ხელსა და აცარიელებენ საჭმლისაგანაც და მომატებული ტანის სინესტისაგანაც. **მ**ს სინესტეცა და საჭმელიც მწვანე ფერისა არის და რომ არ გასეარონ, ამისათვის სდებენ ქალღღებზე და ისე უსმენ მეორეთ ხელსა. **რ**ოდესაც ნაწლავები გამოჩნდეს, ესენიც უნდა მოაშროთ. **ამ** გვარად შემზადებული მატლი უნდა ააგონ ნაშვავზე, რომელსაც ექმნება სიგრძე ერთი ჩარეკი და სისქე ისეთი, რომ შევიდეს გაჭრილში და შეეცას ისა. **ამ** გვარი ნაშვის შეყვანისათვის, წვერი პატარა ცერად უნდა შესტკრას. შემდეგ წმინდა ნემსით უნდა დააკრას მატლი ნაშვავზე და შეუბერონ ქვეშიდან. **მ**უ ამ შებერვის დროს მატლი მიიღებს თავის უწინდელს სახესა და ტანზე არ ექმნება ფანჯრები, ე. ი. ციკნათელები არსიდან გაუფა, ჰსჩანს რომ კარგად არის მომზადებული და აკლია მხოლოდ გაშრობა. სამოვარზე ამ გვარად მომზადებული მატლი გაშრობა 5-დან 15 მინუტამდე, მხოლოდ გაშრობის დროს მდამ უნდა უბეროს ნაშვიდგან და ატრილოს ყოველ მხარესა. მაშინ შეიტყობთ, რომ სრულებით გამშრალიაო, როდესაც ტყავი გამაგრდება და აღარ დიწყებს მოხრუშტებს, თუნდა ჰაერისკ გამოიყენათ ნაშვიდგანა.

შეელაზე კარგა ხმებიან ის მატლები, რომელნიც თაღნი ფერისანი არიან და აქესთ

ხშირი და მოკლე ბუსუსი; ყველაზე ცუდად გამოდიან გრძელი ბეწვიანი მატლები, — ესენი თხოულობენ დიდ სიმარჯვესა და მოთმინებასა. **ბ**ამოგზავნის დროს უნდა აღწერონ სახე ცოცხალი მატლისა და ამით ტანი.

პელოს მატლები და სხვა მწერები, თუ ცოცხლად იგზავნებიან, მაშინ მაგდენი სამზადისი არ უნდათ. პარკებში და კვერცხები აგრეთვე არაფერ სამზადისს არა თხოულობენ. **ი**მათ ჩალაგებაზედ ვიტყვი ქვეით.

ახლა გვჩვენა მხოლოდ მომზადება წანახელი მცენარის ნაწილებისა. **შ**ოთლები ტყისა და ხის ხეებისა უნდა გაახმონ. ამას ასე ახმობენ: ფოთლები უნდა ჩაწყონ ძველს, უფარგს წიგნში და ზეიდგან დააღონ მძიმე რამ. რომ ჩქარა გაშრენ ფოთლები, ამისათვის დღეში ორჯერ, ანუ სამჯერ უნდა გადაწყონ მშრალს ალიგებზე იმავე ანუ სხვა წიგნში. **მ**რ სამ დღის უკან სრულებით გაშრობილი იქმნებიან. პური, ქერი, ანუ სხვა გრძელი მცენარე შეიძლება მოკეცონ, ასე რომ საწერი თაბახის მეოთხედის ზომა იყოს. **მ**უ პურისა მარტო ძირკვია შექმული, პატარა დეროთი.

მწიფე ნაყოფები, რომელთაც სინესტე და ხორცი არა აქვსთ, როგორც ლობიოს პარკი, ანუ სხვა კაკალი ფიჭვისა და წიფლის თესლები, არა თხოულობენ მომზადებასა. **ღ**ანაჩნენი ნაყოფები, რომელნიც მკვანე და ხორციანი არიან, უნდა გამოიგზავნონ სპირტში, ძმარში, ანუ მარილწყალში.

ხის ნაჭრები და ქერქი, რომელშიაც მატლები არ არიან, უნდა გაახმონ ღია ჰაერზე, რომ დაკლდეთ სიმძიმე. რომელშიაც მატლები არიან, ის ნაწილები კი მაშინვე უნდა გამოგზავნონ.

III. როგორ უნდა ჩააწყონ მწერი ფოთლით გასაგზავნელად.

შოველიფერი რომ მომზადდეთ გასაგზავნელად, მაშინ მონახეთ ჩააწყობი ყუთი. **შ**უთი უნდა იყოს ხმელი ხისა, რომელსაც გვერდების სისქე მეოთხედი ვერშოკზედ ნაკლები არა ჰქონდეს; კარგა მაგრა უნდა იყოს შეკრული ხის ლუსმებითა. როცა გამოგზავნით მწერი, ყოველთვის ყუთი სუსტი ყოფილა, ასე რომ, გზაში როდესაც ცოტაოდ ძალა დასტანებთ, მაშინვე დამტერულან და შიგნაწილები სრულებით წაშლარა. ამიტომ ჩააწყობი ყუთი ყოველთვის მკიდრი უნდა იყოს, რომ გზა-

ში ყოველი ჯანჯალი აიტანოს. **ახლა** დავიწყოთ მწერის ჩაწყობა.

1) **ბ**ამხმარი, ნემსზე აუტეგელი ჭუჭუმალიას ჩასაწყობელათ იღეთ ერთი ყუთი სიგრძით ორ ვერშოკამდე, სიგანით ვერშოკ ნახევრამდე და ამისი შესაფერის სიმალითი, ძმარში ჩაუწყეთ ბამბა ანუ მატყლი ერთის თითის სისქეთა და დახურეთ ზედ ძველი ძმარში. მერე დააწყეთ რიგზე ჭუჭუმალიები, მხოლოდ სიფრთხილით, რომ ფეხებიან უღვაშები არ მოემტერიოთ; ამას ზედ დახურეთ კიდევ ძველი ძმარში და თუ ალაგი დარჩეს რამე, თავამდე შეამთე ბამბით ანუ მატყლით, ასე რომ ჭუჭუმალია იყოს პატარა მკიდროთ, ამიტომ რომ თუ ასე არ არიან გზაში ჯანჯალითა ერთმანერთზე დაეცემიან და დამტერვიან.

2) **მ**ინძის თავებზე ასხმული პელოსი ანუ ჭუჭუმალისათვის უნდა აიღოთ იმოდენი ყუთი, რომ რაც მწერი გაქვსთ მოგროვებული სულ ჩაეთიოს. სიმაღლე ყუთისა უნდა იყოს იმოდენი, რომ ქინძისთავი ხალეთად ეტეოდეს. **ამ** ყუთის ძირში უნდა დააკრათ პრობუკის ფიცრით. **მ**უ პრობუკის ფიცარი ვერ იშროვოთ, მაშინ იღეთ ბოთლების პრობუკა დასტერით მგრველად და წებოთი თითოთათი ო დააკრით ძირში. როდესაც წებო სრულებით გაშრეს, მაშინ პრობუკეს ვალაფარეთ ბამბა თხლად და დაურქეთ ქინძისთავები, რაც კი შეიძლება ღრმად რომლებზედაც აგებულია მწერი. **ბ**ამბას აქ იმიტომ უდებენ, რომ გზაში შემთხვევით მოტეხილი მწერის ფეხი გაეხმას შიგა, და ტრიალში სხეებიც არ გააფუქოს.

3) **რ**აც კი შეეცბა მატლებსა, კვერცხებსა და სხვა ნაწილებსა, რომელნიც გაიგზავნებიან სპირტში, ამას მხოლოდ უნდა სიფრთხილე, რომ პირი ძუშას კარგა ჰქონდეს დაცმული და სისეველარ იღებოდეს. მერე სიფრთხილისათვის პირზე გადააკრით ბუშტი ანუ ტყავის ნაჭერი, და თითონ შუშას შემოაკრით გარს ქალღღი რამდენიმე ხელი. როდესაც ქალღღი მომზადდებოდა, ნაბადი ანუ სხვა რბილი რამე და ჩასდევით თუნუქის ყუთში; შემდეგ დარჩენილ ადგილებში ჩაუტენეთ თივა.

4) **ბ**ამხმარი მატლები უნდა გამოგზავნონ ყუთით ბამბაში გახვეული.

5) როდესაც ქალღღის უჯრებში გაკეთე-

ბულს პებლებს ანუ სხვა მწერს გზავნიდნენ, მაშინ ეს უჯრები უნდა ჩააწყონ ყუთში ბამბით გაკეთებული; რომ გზაში ერთმანერთი არ გახებონ.

6) ზოგიერთი მწერი ახდენს ხორბალსა, ფქვილსა, გამომცხვარს პურსა, ხმელს მცენარესა, თესლსა და ნაყოფსა, ხის ნივთებსა, ტყავსა და მატლის ნაქსოვსა. ამ გვარი მწერის ცოცხლად გამოგზავნა ძალიან ადვილი არის, მხოლოდ ესენი უნდა გამოგზავნონ იმავე ნივითთა, რომელსაცა ჰქაჰაძენ. მასათჳს ნტყევილი ნივთები, როგორც ტყევილი და ხორბალი უნდა ჩაყარონ წვრილს ყუთში მწერებითა, პირამინდ აამსონ და ყუთს მოუქრონ თოკები, რომ ყუთი არ გაიღოს. მშრალი ნივთები, როგორც გამომცხვარი პური, ხილი და სხ. უნდა ჩააწყონ ყუთში ისე, რომ შიგ არ ინჯღორციოდნენ. მატლები კი, რომელებნიც მცენარეზე სხოვრობენ ანუ იმის ძირში ცოცხლად, მაშინ გიგზუნებინან, როდესაც არის იმედი, რომ ამანათი ოთხს დღეზე მთავი აღგილსა. მსენიც აგრეთვე ყუთში უნდა ჩააწყონ ფოთლებითა და ძირკვეებითა და ხეცით შიგ გაამაგროთ, ასე რომ არ ირყეოდნენ.

7) მამხარი ფოთლების, შტოებისა და ყვავილების გამოგზავნა უნდა აიღოთ უზრალი გასახვევი ქაღალდი და ამის ფურცლებში ჩააწყონ; ამ კონას კიდევ გარს შემოახვიეთ ქაღალდი ასე რომ ეს ნივთები გვერდებიდან არ გამოცვიდნენ. შემდეგ ორი თაბახი სქელი კარღანის ქაღალდი აიღეთ, ანუ ორი თხელი ფიტრები ქაღალდის კონის ტოლები და ეს კონა შიგ ჩადევით და გარს შემოაუჭირევით თოკი.

8) ხმელი ხილი, ზღმურდლი, ხის სოკოქრქის ნაჭერი ჯერ უნდა ქაღალდში გაიხვი, ოს და მერე ყუთში ჩაილაგოს.

როდესაც ყოველი გასაგზავნელი მოამზადოთ, მაშინ ერთი დიდი ყუთი აიღეთ; შიგ იმ ყუთის ძირში ჩაუტევი ნაჭუჯი; ჯერ პირველად ჩადეთ გამხმარი მცენარის კონა, მერე კიდევ სხვა სხვა მანდობი ნივთები, ხის ქვრქები და ნაჭრები. მანარჩენი ადგილები ყუთში ამოავსეთ ნაჭით, ასე რომ წერილ ყუთებში არ ეკარებოდნენ გარეთა ყუთისა:

ზეიდეგა დაყარეთ ერთი პირი კიდევ ნაჭუჯი, დახურეთ ხუფი და დალურსმეთ.

IV. რ ა ნ ა ი რ ი ც ნ ო ბ ა ნ ი უ ნ დ ა მ ო ი წ ე რ ო ნ წ ი გ ნ ი თ ა .

ხანდისხან ერთი და იგივე მწერი თხოულობს სხვა და სხვა საშუალებასა გასაწყვეტლად; ეს საშუალება არის მზეხდელი იმისა:

1) რომელ მდგომარებაში არის მწერი, 2) რამოდენი არის იმისი წანახელი, 3) დასაწყისშია წანახელი თუ გათავებამი. წანახელი შეიძლება ვაყუთო სამ ნაწილად. პირველ ნაწილში რიცხვი მწერისა ცოტა არის და ამისი წანახელიც მადგენად არა ჰქანან თვლით. მს არის პირველს წელიწადსა და ამის მაგისტრს ყურადღებას არ ადევნებენ. მახუფულისა ანუ სახუფულის დაწყებიდან მერე წელიწადს იწყება მეორე პერიოდი და ამ დროს ჩნდება მრავალი მწერი და წანახელიც დიდი არის. მს პერიოდი მიდის ერთისა ანუ ორის წლის განმავლობაში; ამაზე მეტი იშვიათად მოხდება. ბოლოს მესამე პერიოდში რიცხვი მწერისა და წანახელისაც აკლდება, ამიტომ რომ ჰაყვისაგან მწერი წყდება. ხანდისხან ერთი მაგნებელი მწერი რომ გაუწყდება, გაჩნდება ხოლმე მეორე გვარი. მს ყოველი ვარემოება უნდა დაწერილებით იცადეს კაცმა; რომ მისცეს რიგინი დარიგება მწერის ამოწყვეტისათვის. ამიტომ საჭირო არის, რომ მწერებთან გამოგზავნოს შემდეგნი ცნობანი.

1) რომელ გუბერნიამი, უფლებში, სოფელში და ვის მამულში დაეცა გამოგზავნილი და მიამიზევა წანახელს;

2) როგორი ადგილის მდებარება არის: მთიანი თუ ბარინი? ტყინი თუ მიხდერიანი?

3) მიწა რა მდარა: შავი მიწა, აყლო, ქვიშიანი თუ ჰობანი.

4) როგორი ჰავა არის იქა-ცხელი თუ ცივი? როდის დნება გახუფულებზე თოვლი და ხე ფოთლოს როდის იღებს? შემოდგომამე რა დროს დგება სიცივეები და მოდის თოვლი?

5) რომელს მცენარეს დაეცა მწერი და რას უფრო ახდენდა—ქვრქოსა, ფოთლოსა, ყვავილსა, თუ ნაყოფს; თუ ძირკვესა ჰქაჰაძდა, ანუ სხოვრებდა ქვრქში, ზღმურდლებში—რომელში გახსაყუთობით?

6) რამოდენს ადგილზე დაეცა მწერი, დიდზე თუ პატარაზე?

7) რა დროსა ნახეს პირველად მწერი?

8) წინა წელიწადსაც ხომ არ იყო მწერი, ანუ რამოდენი რიცხვით?

9) ამ წელს ანუ წარულს წელიწადებში თქვენმა მგზობლმა ხომ არა ნახეს ეს მწერი და რა საშუალება მიიღეს?

10) წარულს წელიწადებში როგორი ამინდი იყო გახუფულებზე და სახუფულში, ან ასლა გახუფული როგორი დგას?

11) პირველად გამოჩნდა მწერი რომელსამე ათავას, თუ ღრა გამოშვებით ყოველივთის არის ხოლმე, ანუ რამოდენის დროს გამოშვებითა?

12) თუ მწერი რამოდენმეჯერ ყოფილა, მაშინ თუ შეიძლება შეგვატყობინონ—რომელს დროსა ჩნდებოდა?

13) რა დროსა სთესენ შემოდგომამე და გახუფულებზე და აძლეეს იქაური ჰავა რომ ერთის კვირით, ან წინ დასთესონ ან უკანა?

14) რითი საუქებენ მიწასა: ახალის, ცხენის, თუ სხვა ნივითა, ანუ თუ სხვა გასახუქებელს საშუალებას ხმარობენ?

15) მწერს წაუხდენია ნახანივი მიხდერები თუ უხანივი? უკანასკნელ შემთხვევაში შეგვატყობინეთ, რა გვარი ბოლახი იყო დათესილი?

16) როდესაც მწერმა ტყე წაახდინოს, გვაცნობეთ—ძველს ხეებს დაეცნენ, თუ გამხმრისა, ანუ ახლად გახდინოს?

17) მატლად დახვია რომელსამე ერთს გვარს ხესა, თუ გაუჩინველად ყველასა?

18) ტყე გაუწმელია, თუ არა?

19) თუ შტოები წამხდარის ფოთლებით არ იქმნება გამოგზავნილი, მაშინ ავციხსნით: რომელ ფოთლოსა სქემენ ხეზე—ძველსა თუ ახალსა, თუ ერთიც და მეორეც გაურჩეველი; მიიღოს ფოთლოსა ჰქაჰაძენ, თუ რომელიმე ნაწილოსა.

20) როდესაც მწერი დაეცა რომელსამე შენახლოს სარჩოსა, მაშინ ავციხსნით: რომელსა, სად იყო შენახული, ხისა თუ ქვის შენობაში, ძველში თუ ახალში; სინესტე ხომ არ არის იქა; ჰავრი ხომ კარგად მუშაობს?

21) მამულის მუწუ ხალხი ხომ საკმაოდ არის; ან რამოდენი რიცხვი არის მუწუნი, დედაკაცისა და ყმ. წელიწადი?

22) შინაურს ფრინველს ინახენ იქა თუ არა? ან ინლაური და იხვი ბოლომათ არის თუ არა? ან თუ იქ არაჰყავთ, მაშინ მუწუბოლბაში იშოვება თუ არა?

23) მამულის ვარშემა არიან თუ არა ვარშელი ფრინველები? იქაური ბიჭები მფრინველის ბუდეებს ხომ არა შლიან?

24) მამოგზავნილს მწერს იქაურები რას ეთახებიან?

25) იქაურთ გლეხთ ხომ არა აქეთ რა რწმუნება ამ მწერის გაჩენახედ და ხომ საშუალებას არასა ხმარობენ რას, რომ წანახელი იმათგან არ იყოს?

მარად პასუხისა ზემო კითხვებზედ, დიდდ სასამოცრო იქნება და მიღება ყოველი გვარი ცნობისა და თვალის დენისა მწერზედ.